

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף לא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף לא

ספק מי מת ראשון החמירו להצריך חליצה ראובן היה נשוי את בת אחיו שמעון ואשה נוספת, ונפל הבית על ראובן ועל אשתו שהיא בת אחיו שמעון, ומתו שניהם.

אם ראובן מת תחילה, ואם כן במותו עדיין הייתה בת אחיו אשתו, ופטורה ופוטרת צרתה מהיבום.

ואם בת אחיו מתה תחילה, ובמותו הניח רק את האשה האחרת, והיא זקוקה לאחיו לייבום.

ומבואר בפרק שביעי שבספק זה אין הולכים רק אחר החזקה, לומר, שכשם שעד שנפל הבית הייתה בת אחיו אשתו, וצרתה פטורה, כך גם אחר הספק צרתה פטורה.

אלא מחמירים על הצרה, שתהא צריכה חליצה.

חילוקים בין ספק גירושין לספק מיתה

נתבאר, שבספק גירושין, החשיבו את זו שהיא ספק מגורשת כוודאי אשתו כמו שהיתה, וכשהיא ערוה, צרתה פטורה לגמרי, כדין צרת ערוה, ולא החמירו על הערוה להצריכה חליצה כי חששו שאם יצריכו אותה חליצה עלולים לטעות ולומר שהיא מותרת גם להתייבם. ובספק מיתה, החמירו להצריך את הצרה חליצה. ונאמרו שני טעמים לחילוק הזה.

א. גירושין שכיחים ומפולת אינה שכיחה.

כלומר, גם בספק גירושין וגם בספק מיתה יש מקום שלא להחמיר על הצרה להצריכה חליצה, שמא יטעו לומר שהיא מתייבמת.

אלא שכלל בידינו, שלא גזרו חכמים גזרותיהם אלא מחמת דברים שכיחים, והגירושין שכיחים הם, ולפיכך בגירושין גזרו שלא תחלוץ שמא תתייבם, אבל מפולת אינה שכיחה, ולפיכך לא גזרו בה על הצרה שלא תחלוץ שמא תתייבם.

ב. גירושין ניתן לברר ומיתה אי אפשר לברר.

כלומר אין חשש שווה בספק גירושין ובספק מיתה.

כשהערוה היא ספק מגורשת, ועומדת בפנינו, אם יאמרו שצרתה חולצת, יטעו לומר, ביררו חכמים את הספק, ונודע להם שהיתה גרושה, ולכן הצריכו את צרתה חליצה, ומאחר שכן הוא, יטעו להתיר בצרה גם את הייבום, וכדי שלא יבואו לטעות זו, אמרו שגם לא תחלוץ.

אבל כשהערוה ספק מיתה, כגון כשנפל הבית עליה ועל בעלה, גם אם יצריכו את צרתה חליצה, לא יטעו לומר ביררו חכמים את הספק, ונודע להם שמתה לפני הבעל, שהרי הדבר היה תחת ההריסות, וידוע שלא ניתן לברר זאת.

ולכן אם צרתה תהא חולצת, ידעו שמחמת הספק היא חולצת, ולא משום שביררו חכמים את הספק, ולא יטעו לומר שמותרת גם להתייבם.

במסכת גיטין מבואר שלא כדברי רבה

נתבאר שלדעת רבה, יש חילוק בין ערוה, שיש בה ספק קידושין, הנופלת ליבום, לבין ערוה שיש בה ספק גירושין, הנופלת ליבום. ערוה שיש בה ספק קידושין, היא בחזקת שלא נתקדשה, ואם כן צרתה זקוקה לייבום. ואף על פי כן אנו מתחשבים בספק להחמיר,

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף לא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

לומר שמא כן נתקדשה הערווה, ולכן אנו אוסרים לצרתה להתייבם, והרי היא חולצת.

וערווה שיש בה ספק גירושין, היא בחזקת שלא נתגרשה, ואם כן צרתה פטורה מייבום.

ובזה אין אנו מתחשבים בספק להחמיר, לומר שמא כן נתגרשה הערווה, ולכן תהא צרתה צריכה חליצה.

כי אמרו שמא תצא תקלה שיטעו לומר כשם שחולצת כך מתייבמת.

ובמסכת גיטין מבואר שלא כדבריו, שכך שנינו שם, שהזורק גט לאשתו, והגיע הגט בינו לבינה, ובכך יש להסתפק אם נתגרשה או לא, הרי זו "מגורשת ואינה מגורשת".

ומבואר שם, שלא החזיקו אותה אינה מגורשת כמו שהיתה, אלא החמירו עליה להחשיבה מגורשת לחומרא.

ונפקא מינה לשני דברים. (א) אם היה בעלה כהן, אסורה לו, שמא היא מגורשת. (ב) אם היתה ערווה לאחי בעלה, ומת בעלה בלא בנים, צרתה זקוקה לחליצה, שמא נתגרשה הערווה, ולא אמרו שלא תחלוץ צרתה, שמא יטעו להתירה אף להתייבם.

ומתחילה רצו לחלק בין דינו של רבה לבין הדין המבואר במסכת גיטין.

רבה שאמר ללכת אחר החזקה שהיא אשת איש, ולא להתחשב בספק אף לחומרא, דיבר באופן שהספק אינו חזק, כגון שעד אחד אומר שהיה הגט קרוב לה, ועד אחד אומר שהגט קרוב לו, שמשום ספק עד אחד שמעיד שהיא מגורשת, לא תצא מחזקת אשת איש.

והדין המבואר במסכת גיטין מדבר בספק גדול, כגון ששני עדים אומרים שהיה הגט קרוב לה, ושנים אומרים קרוב לו, שמאחר ששני עדים אומרים שהיה הגט קרוב לה אי אפשר להתעלם מכך ויש לחוש לחומרא להחשיבה גרושה.

ודחו זאת, כי באמת אין לחלק בין ספק של עד כנגד עד, לבין ספק של שני עדים כנגד שני עדים. כי גם כשיש שני עדים כנגד שני עדים, מעיקר הדין אלו ואלו כמי שאינם, ויש ללכת אחר החזקה. שכן פסק רב אשי בספק שארע במכירת נכסי בר שטיא, ששנים העידו שמכר כשהוא פקח, ויש למכירה תוקף, ושנים העידו שמכר כשהוא שוטה, ואין למכירה תוקף. ואמר רב אשי, העמד שני אלו כנגד שני אלו, והעמד הנכסים בחזקת בר שטיא. ואם כן מבואר במסכת גיטין שלא כדברי רבה.

וצרת ספק מקודשת או ספק מגורשת – כדעת אביי ורבא לדעת אביי ורבא, בין כשהערווה ספק מקודשת, ובין כשהערווה ספק מגורשת, הדין שווה. יש להסתפק אם הצרה היתה נשואה למת, ופוטרת את צרתה, או שהצרה לא היתה נשואה למת, ואינה פוטרת צרתה, ולכן הצרה חולצת שמא היא זקוקה, ואינה מתייבמת שמא היא פטורה.

ואף שבמשנתנו נשנה דין זה רק בספק קידושין, כבר נאמר, "יגיד עליו רעו מקנה אף על עולה" (איוב ל"ו ל"ג), ללמד, שכשנאמר דין בדבר מסוים, יש ללמוד שכן הדין גם בדברים הדומים לו.

ומדברי אביי משמע, שכמו כן, כל האמור במשנתנו לענין גיטין, אמור גם בקידושין, ולכן כשם שכשנתגרשה הערווה באחד מהגיטין הפסולים צרתה חולצת ולא מתייבמת כך אם נתקדשה הערווה באחד מהאופנים הללו צרתה חולצת ולא מתייבמת. ורבא לימד שאין הדבר כן ובקידושין לא כל שלושת האופנים נחשבים פסולים כפי שנתבאר בדף ל'.

תקנת כתיבת זמן בגט אשה

נתבאר בדף ל', שחכמים תקנו לכתוב בתוך

קישור לקבלת ה"בקי צור"

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף לא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

גט האשה את זמן שבו הוא נכתב, ובמסכת גיטין נחלקו חכמים ורבי שמעון מדוע התקינו זאת.

לדעת חכמים, הסיבה לכך שתקנו לכתוב את הזמן בגט, שמא יחפה על בת אחותו.

כלומר שמא יהא נשוי קרובה שלו, כגון בת אחותו, ותזנה תחתיו, ובאהבתו אותה ירצה להצילה ממיתת בית דין, ויכתוב לה גט בלא זמן, ועל ידי הגט תאמר, כבר הייתי גרושה בזמן שזניתי, ואין בי עוון של זנות אשת איש, והייתה נאמנת.

רש"י מפרש, שלולא התקנה, מאחר שלא היה זמן בגט, ויש להסתפק מתי נתגרשה, מספק לא היינו הורגים אותה.

אבל עכשיו שתקנו חכמים לכתוב זמן בגט, אם לא יהיה בו זמן, אנו מעמידים אותה בחזקת אשת איש, עד שתוכיח שכבר נתגרשה קודם הזנות.

ולכן לאחר התקנה לא יוכל לחפות על בת אחותו, לכתוב לה גט בלא זמן, ולא תוכל להציל עצמה על ידי מחיקת הזמן.

ותוס' מפרשים, שגם לאחר התקנה, אם לא יהיה זמן בגט או אם תמחק את הזמן מהגט היא תציל עצמה, ולא יהרגו אותה עד שנדע בוודאי שלא נתגרשה קודם הזנות.

ומכל מקום הועילה התקנה, כי אחרי שתקנו לכתוב זמן בגט, הם סבורים שבלא זמן הגט פסול, ולא יכתבו גט בלא זמן. וכמו כן אם נכתב הזמן, תהא יראה למוחקו, שלא יפסלוהו לגמרי. אבל אם תעשה כן ותמחוק את הזמן, היא מצילה את עצמה.

ולדעת רבי שמעון, הסיבה לכך שתיקנו לכתוב את הזמן בגט, שלא תפסיד האשה פירות נכסי מלוג.

שכן הדין, שכל הנכסים ששייכים לאשה, כגון נכסים שהיו לה לפני הנישואין או נכסים שירשה במהלך הנישואין, אף על פי שהנכסים עצמם [=הגוף] שייכים לאשה, הבעל זוכה בפירותיהם כל תקופת הנישואין.

ואם כן, הגט הוא שטר שניתן לגבות בו ממון, שמשעה שראוי לגרש בו, מפסיד הבעל את פירות נכסי מלוג של אשתו.

ומשעת כתיבת הגט, ראוי לגרש בו בעידי מסירה. ומעתה אם יאכל הבעל פירות נכסי מלוג לאחר כתיבת הגט, אוכל אותם שלא כדין, והאשה תוציא ממנו את הפירות, על פי הזמן הכתוב בגט.

בשטר קידושין לא תקנו חכמים לכתוב זמן נתבאר בדף ל', שבשטרי קידושין לא תקנו חכמים לכתוב את זמן הכתיבה, ולהלן יתבאר הטעם בעזה"י.

ולדעת רבי שמעון, האומר שבגט תקנו חכמים לכתוב את זמן הכתיבה, כדי שעל ידי זה יתברר ממתני האשה אוכלת את פירות נכסי מלוג שלה.

דווקא בגט יש טעם לתקן כתיבת הזמן, כי אכילת הפירות תלויה בזמן כתיבת גט, עד זמן כתיבתו הבעל אוכל פירות נכסי מלוג של האשה, ומשעת כתיבתו האשה אוכלת את הפירות.

אבל בשטר קידושין אין טעם לכתוב את הזמן, שאין אכילת הפירות תלויה בזמן הקידושין, שכן רק משעת הנישואין הבעל אוכל פירות נכסי מלוג של האשה.

שכך תקנו לו כנגד התחייבותו בכתובה לפדותה אם תהא שבויה. אבל משעת קידושין עדיין אינו אוכל פירות נכסי מלוג של האשה.

ולדעת חכמים, האומרים, שבגט תקנו לכתוב את זמן הכתיבה, כדי שלא יוכל לחפות על אשתו בת אחותו המזנה תחתיו. לכאורה גם בשטר קידושין היה טעם לתקן את כתיבת הזמן, שמא תזנה אשתו אחר

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף לא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הקידושין, ותאמר קודם הקידושין זנית, ועל ידי הזמן הכתוב בהם תהא מוכחשת.

ונאמרו שני טעמים, מדוע גם לדעת חכמים,

לא תקנו כתיבת זמן בשטר קידושין.

א. רוב קידושין בכסף.

כלומר תקנת כתיבת זמן מועילה רק

לקידושי שטר, שניתן לכתוב בו זמן, ולא

לקידושי כסף, כי בקידושי כסף אין אפשרות

לכתוב זמן.

ומאחר שרוב בני אדם מקדשים בכסף ולא

בשטר, לא תקנו חכמים זמן לקידושי שטר

שהם מועטים.

אבל אם היו הרוב מקדשים בשטר, היו מתקנים

בהם כתיבת זמן, אף על פי שניתן לקדש בכסף

בלא זמן. וכמו שמצינו במכירת עבדים, שאף

שניתן למכור עבד בכסף בלא כתיבת זמן, מאחר

שהרוב מוכרים את העבדים בשטר, תקנו לכתוב

בשטר המכירה של העבד את הזמן, כדי להודיע

מתי נמכר.

ב. בקידושין אין תועלת בכתיבת זמן.

כלומר גם אם היו מתקנים לכתוב את הזמן

בשטר הקידושין, לא היתה בכך תועלת,

ועדיין היו יכולים לחפות על זנות האשה.

כי אם השטר מונח אצלה או אצלו, כשהיו

רוצים לחפות על הזנות היו מוחקים את

הזמן או מסתירים את השטר לגמרי. ואינם

חוששים, כי מאחר שלא היה בו זמן, או לא

נמצא כלל, היו מעמידים אותה אחר החזקה

שאינה מקודשת, ואם כן לא זנתה תחת

בעלה.

ולפירוש התוס', לא היו חוששים למחוק את

הזמן, אף שהיו סבורים שבכך הקידושין

פסולים, כי לא אכפת להם לפסול את הקידושין,

שהרי זו היא ההצלה לאשה, שכן בכך לא תהא

נחשבת אשת איש, ואם כן זנתה כשהיא פנויה.

ואין לומר שינתן השטר ביד העדים, כי

פעמים נצטרך לקרוא לעדים לבוא להעיד

מתי היו הקידושין, וניתן לקבל את עדותם

רק אם זוכרים זאת מעצמם.

אבל אם זוכרים זאת על ידי שרואים את

הזמן הכתוב בשטר, אין זו עדות כשרה.

שנאמר, "על פי שני עדים או על פי שלשה

עדים יקום דבר" (דברים י"ט ט"ו), כלומר

שיעידו מעצמם, ולא ממה שרואים בשטר.

ואם היה השטר ביד העדים יש לחוש

שהעדים לא יזכרו בעצמם מתי היו

הקידושין, ויראו את השטר ויעידו על פי מה

שראו בשטר, ונמצא עדותם פסולה.

ואם כן, כתיבת הזמן בשטר אינה מועילה

לכלום, ואין טעם לתקן לכתוב זאת.

זיקת שני יבמים

שלושה אחים, כגון ראובן שמעון ולוי,

נשואים שלוש נשים שאינן אחיות, כגון

שרה רבקה ולאה. מת ראובן בלא בנים,

והניח את שרה אשתו זקוקה לייבום, ועשה

בה שמעון מאמר, ומת גם שמעון בלא בנים,

והניח את שרה ואת רבקה אשתו, זקוקות

ללוי.

א. דעת רבי שמעון.

לוי מותר לייבם את אחת משתי הנשים

הללו, איזו מהן שירצה, וחולץ לשניה.

והטעם לכך נתבאר בברייתא בדף י"ח, שיש

להסתפק מה דין אשה שעשה בה היבם

מאמר.

מצד אחד אפשר לומר, שהמאמר קונה בה

קנין גמור, ואם כן זו שעשה בה שמעון מאמר

נחשבת אשת שמעון לכל דבר, כאילו כבר

נתייבמה, ואם כן הוא, שתי הנשים נופלות

ללוי ליבום משמעון, ודינו לחלוץ או לייבם

לאחת, ובכך חברתה פטורה.

ומצד שני אפשר לומר, שמאמר אינו קונה

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף לא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

כלל, ולכן, אף על פי ששמעון עשה מאמר בשרה אשת ראובן, אין בכך כלום, ונחשבת היא אשת ראובן בלבד, ואם כן ללוי, אשה אחת נופלת ליבום מראובן, ואשה אחת נופלת ליבום משמעון, ושתייהן זקוקות לייבום או חליצה.

ומעתה יוכל לייבם אחת מהן, איזו שירצה, שהרי לפי שני הצדדים שתי היבמות זקוקות לו לייבום או חליצה.

אבל אחר שייבם את האחת, לא יוכל לייבם את חברתה, שמא האמת כמו הצד הראשון, ששתייהן נחשבות אשת שמעון, ובייבום האחת נפטרה חברתה.

ומאחר שאפשר שכל אחת נחשבת אשת אח אחר, לא תיפטר השניה בלא כלום, וטעונה חליצה להוציאה מהספק.

ב. דעת חכמים.

שתי הנשים הללו חולצות ללוי ולא מתייבמות.

וממשנתנו משמע, שזו שהיתה אשת ראובן אינה מתייבמת מהתורה, כי נאמר, "כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ויבן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה" (דברים כ"ה ה'), ללמד שאין מתייבמת אלא זו שזקוקה לייבום מחמת בעל אחד שמת בלא בנים.

אבל זו זקוקה לייבום מחמת שני בעליה שמתו, שכן כל זמן שלא נתייבמה לשמעון, עדיין זקוקה היא לייבום מחמת בעלה ראובן. ומאחר שעשה בה שמעון מאמר, זקוקה היא לייבום גם מחמת בעלה שמעון. והזקוקה לייבום מחמת שני בעלים, אינה מתייבמת.

וכשם שאשת ראובן שזקוקה לייבום מחמת שני בעלים חולצת ולא מתייבמת, כך אשת שמעון אף שהיא זקוקה לייבום מחמת בעל אחד, חולצת ולא מתייבמת.

והטעם לכך כי זו שהיתה אשת ראובן נחשבת גם כאשת שמעון, ואם כן שתי הנשים נחשבות קצת כצרות, וכשם שזו אינה מתייבמת, כך זו אינה מתייבמת.

ובגמרא הקשו על כך, שכן אם אשת ראובן היתה פטורה מהייבום מהתורה, גם חליצה לא היתה צריכה.

ולפיכך אמרו, שהכתוב הוא אסמכתא בעלמא, ומדין תורה מאמר אינו קונה כלל, ושתי הנשים ראויות להתייבם, שהאחת נחשבת אשת ראובן בלבד, והאחת נחשבת אשת שמעון בלבד.

ומכל מקום מאחר ששמעון עשה מאמר באשת ראובן, על ידי המאמר אשת ראובן נראית כאשת שמעון, ואם יתייבמו שתייהן, יטעו לומר שייבם לוי שתי נשות שמעון, וילמדו שמותר לייבם שתי נשים של מת אחד.

ובאמת אין הדין כן, שנאמר "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו" (דברים כ"ה ט'), לומר, בית אחד הוא בונה ולא שני בתים.

וכדי שלא יטעו כן, אמרו, ששתי הנשים חולצות ולא מתייבמות.

ואין לומר שהאחת תתייבם, והשניה תחלוץ, ואין כאן מחוש, שהרי לא ייבם לוי שתי נשים הנראות באות מבית אחד שהרי ייבם רק אחת.

והטעם שאין לומר כן, כי יש לחוש שמא תחילה תחלוץ האחת, ואחר כך ייבם את השניה, ומאחר שנראות כבאות מבית אחד, יטעו לומר שכשנפלו שתי יבמות מבית אחד, יכול לחלוץ לאחת, ואחר כך לייבם את השניה.

ובאמת אין הדין כן, שנאמר "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה" (דברים כ"ה ט'), לומר, כיון שחלץ ולא בנה שוב לא יבנה.